

Abdujalilova Ruxshona Abdug'afforzoda
Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali Ingliz tili o'qituvchisi
E-mail: ruxshonaabdujalilova9418@gmail.com

Tel: +998 91 976 90 94

UDK: 811.82.46

**INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA KRIMINALINGVISTIK
BIRLIKLARNING USLUBIY XOSLANISHI (BADIY, PUBLITSISTIK,
SO'ZLASHUV USLUBI MISOLIDA)**

Annotatsiya: Mazkur maqola ingliz va o'zbek tillarida kriminalingvistik birliklarning uslubiy xoslanishini tadqiq etishga bag'ishlangan. Maqolada badiiy asarlardagi kriminal til unsurlarining ekspressiv va tasviriy vazifalari, publitsistik materiallarda ushbu birliklarning axborot taqdimoti va o'quvchiga ta'sir etish funksiyalari, shuningdek, so'zlashuv uslubida ular qanday semantik va pragmatik ko'rinishlarda namoyon bo'lishi o'rganiladi.

Kalit so'zlar: kriminalingvistika, uslubiy xoslanish, badiiy uslub, publitsistik uslub, so'zlashuv uslubi, ingliz tili, o'zbek tili, lingvistik birliklar, semantika, pragmatika.

Абдужалилова Рухшона Абдугаффорзода
Преподаватель английского языка
Термезского филиала Ташкентской медицинской академии
E-mail: ruxshonaabdujalilova9418@gmail.com

Тел: +998 91 976 90 94

**СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМИНАЛЬНЫХ
ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ
(НА ПРИМЕРЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО, ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОГО,
РАЗГОВОРНОГО СТИЛЯ)**

Аннотация: Данная статья посвящена изучению методологических особенностей криминальных лингвистических единиц английского и узбекского языков. В статье рассматриваются экспрессивные и описательные функции элементов криминального языка в художественных произведениях,

функции подачи информации и воздействия на читателя этих единиц в публицистических материалах, а также то, как они проявляются в смысловой и прагматической формах в разговорном стиле.

Ключевые слова: криминальная лингвистика, стилистическая характеристика, художественный стиль, публицистический стиль, разговорный стиль, английский язык, узбекский язык, языковые единицы, семантика, прагматика.

Abdujalilova Rukhshona Abdug'afforzoda

English teacher of Termez branch of Tashkent Medical Academy

E-mail: rukhshonaabdujalilova9418@gmail.com

Phone: +998 91 976 90 94

STYLISTIC CHARACTERISTICS OF CRIMINAL LINGUISTIC UNITS IN ENGLISH AND UZBEK (ON THE EXAMPLE OF ARTISTIC, JOURNALISTIC, AND COLLOQUIAL STYLES)

Abstract: This article is devoted to the study of the methodological characteristics of criminal linguistic units in English and Uzbek languages. The article examines the expressive and descriptive functions of elements of criminal language in works of art, the functions of information presentation and influencing the reader of these units in journalistic materials, as well as how they are manifested in semantic and pragmatic forms in conversational style.

Key words: criminal linguistics, stylistic characterization, artistic style, journalistic style, conversational style, English language, Uzbek language, linguistic units, semantics, pragmatics.

Kirish.

Badiiy uslub sohasida kriminolingvistik xususiyatlar til ijodkorligi va analitik chuqurlikning o'ziga xos uyg'unligini taklif qiladi. Bu xususiyatlar nafaqat adabiy asarlarning murakkab tomonlarini ochishda, balki hikoyaning o'ziga xosligini oshirishda ham muhim ahamiyatga ega. Ingliz va o'zbek tillarida ham kriminalistik elementlarning badiiy ifodalarga kiritilishi ularni boshqa uslublardan ajratib turuvchi o'ziga xos xususiyatlarni keltirib chiqaradi. Tuyg'ular va

tasavvurlarni uygʻotish qobiliyati bilan mashhur boʻlgan badiiy uslub kriminalistikaga asoslanib, realizm va murakkablik qatlamlarini qoʻshadi [2]. Haqiqiy hayotdagi jinoyat nutqini aks ettiruvchi tildan foydalanish orqali yozuvchilar jinoyat bilan bogʻliq stsenariylarning yorqin tasvirini yaratishi mumkin, bu esa oʻquvchi tajribasini boyitadi.

Ingliz tilidagi adabiy matnlarda kriminolingvistik elementlarni qoʻllash koʻpincha nozik va chuqur oʻqish tajribasini yaratishga xizmat qiladi. Mualliflar koʻpincha bu elementlardan oʻziga xoslik va qiziqish uygʻotadigan belgilar, sozlamalar va syujetlarni ishlab chiqish uchun foydalanadilar. Jinoyat jargonini va dialogni hikoyaga kiritish orqali yozuvchilar jinoyatning psixologik va ijtimoiy jihatlarini samarali tasvirlashlari mumkin. Ushbu uslub nafaqat xarakterni rivojlantirishga yordam beradi, balki syujetning realizmini oshiradi, bu esa oʻquvchilarga hikoya dunyosiga shoʻngʻish imkonini beradi [3]. Bundan tashqari, ingliz adabiyotida kriminalingvistikadan strategik foydalanish jinoyat va adolat bilan bogʻliq ijtimoiy muammolarni yoritib, ijtimoiy talqin qilish uchun vosita boʻlib xizmat qilishi mumkin. Bu koʻp qirrali yondashuv adabiy asarlarni boyitishda kriminalistikaning koʻp qirraliligini taʼkidlab, ularni tomoshabinlar uchun yanada qiziqarli va oʻylantirib qoʻyadi.

Adabiyotlar tahlili.

Oʻzbek adabiy matnlari jinoyat mavzulari va xarakterlarini chuqurroq anglash uchun xuddi shunday tarzda kriminalistik elementlarni birlashtiradi. Muayyan til naqshlari, idiomatik iboralar va madaniyatga tegishli havolalardan foydalanish yozuvchilarga mahalliy auditoriya bilan rezonanslashadigan hikoyalar yaratishga imkon beradi. Oʻzbek sharoitida kriminalistika koʻpincha jinoyatning ijtimoiy-madaniy jihatini aks ettiradi va jinoiy xatti-harakatlarning motivlari va dinamikasi haqida tushuncha beradi [4]. Quyidagi shu mavzuni aks ettiruvchi asardan Abdulla Qodiriyning “Oʻtgan kunlar” asaridan misol keltiramiz. Bu asar XIX asr oxiri va XX asr boshidagi oʻzbek jamiyatining ijtimoiy-madaniy muhitini tasvirlaydi. Jinoyatlar koʻpincha oilaviy kelishmovchiliklar, boylikka hirs, obroʻ uchun kurash kabi motivlarga asoslanadi. Misol uchun Otinoyning Yusufbek hoji

mol-mulkining bir qismini o'zlashtirishi va bu masalada yuzaga kelgan nizolar jinoyatchilikning ijtimoiy ildizlarini ochib beradi. Bu yerda jinoyat motivi iqtisodiy manfaat va oilaviy nizolarga asoslangan. Jinoyatlarning motivi oilaviy masalalar bilan bog'liq bo'lib, bu jamiyatning o'sha davrdagi patriarxal xususiyatlarini aks ettiradi.

O'zbek yozuvchilari ana shu unsurlarni o'z ichiga olgan holda, o'z hikoyalarining haqqoniyligi va o'zaro bog'liqligini oshirib, o'quvchilarga o'z jamiyatidagi jinoyatchilikning murakkab tomonlarini ko'rishni taklif qilishlari mumkin. Bunday yondashuv hikoyani boyitibgina qolmay, balki o'zbek adabiyotida mavjud bo'lgan til va madaniy rang-baranglikni yanada ko'proq qadrlashga undaydi. Kriminolingvistik xususiyatlarni sinchkovlik bilan birlashtirish orqali mualliflar o'z auditoriyalariga ta'sir ko'rsatadigan va xabardor qiladigan qiziqarli va madaniy ahamiyatga ega ishlarni yaratishlari mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu maqola ingliz va o'zbek tillarida kriminalingvistik birliklarning uslubiy xoslanishiga bag'ishlangan bo'lib, unda ilmiy tadqiqotning analiz, sintez va qiyosiy tahlil kabi metod va usullaridan samarali foydalanilgan.

Tahlillar va natijalar.

Ommaviy uslub sohasida jinoyat tilshunosligining o'rni va ahamiyatini ortiqcha baholab bo'lmaydi. Ushbu uslub adabiy, siyosiy va ilmiy sohalarni o'z ichiga olgan holda, uni ommaviy axborot vositalarining muhim tarkibiy qismiga aylantiradi [3]. U o'zining ommaviy uslubi, qulayligi va keng tarqalgan jozibasi bilan ajralib turadi va ko'pincha "gazeta tili" yoki "ommaviy matn va lug'at" deb yuritiladi [5]. Shu nuqtai nazardan, jinoyat tilshunosligi ommaviy axborot vositalaridagi xabarlarda qo'llaniladigan tilni tahlil qilish, jamoatchilik idrokiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan asosiy noto'g'ri fikrlarni va ramkalarni shakllantirish usullarini ochib berish uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. Ommaviy matnlardagi so'z tanlovi va hikoya tuzilmalarini o'rganish orqali tilshunoslar tilning jinoyat va adolatga nisbatan ijtimoiy munosabatni qanday shakllantirishini yaxshiroq tushunishlari mumkin. Ushbu yondashuv til, ommaviy axborot vositalari va

jamoatchilik fikrining kesishishini ta'kidlab, jinoyat tilshunosligining ijtimoiy sohada o'ynaydigan muhim rolini ta'kidlaydi. Ingliz va o'zbek nashriyotlari va og'zaki uslublarida jinoyat lingvistik elementlarning kiritilishi tilning moslashuvi va madaniy holatlarda ajoyib ko'rinish beradi. Ikkala tilda ham og'zaki nutqning xususiyatlari uslub va muloqotning nozik tomonlarini ochib beradi [3]. Masalan, ingliz tilida jinoiy jargon va idiomatik iboralardan foydalanish jurnalistik va tasodifiy suhbatga haqiqiylik va tezkorlik qo'shishi mumkin. Ingliz adabiyotidagi eng mashhur asar "Cho'qintirilgan ota" (The Godfather) asarida kriminal olamning nozik tomonlari va uning chuqur dunyosini jinoiy jargon va idiomalardan keng foydalanish orqali o'quvchini o'ziga ohangrabodek tortadi. Bularga misol qiladigan bo'lsak: Bagman – Pullarni yig'uvchi yoki yetkazuvchi shaxs. Mafiya unga noqonuniy daromadlarni yig'ib olish yoki kerakli joylarga yetkazib berish vazifasini yuklaydi. Lekin o'zbek tiliga tarjima qilganimizda bu so'z bag (sumka)+ man (odam, kishi) - tilanchi ma'nosini beradi. Ammo kriminal olamda bu so'z boshqa ma'no va mazmunga ega. "Goomar" – Mafiya a'zosining rasmiy oilasidan tashqari, yaqin munosabatda bo'lgan ayol yoki sevgilisi. Ammo bu soz' Ingliz tili lug'atlarida uchramaydi va u faqat va faqat ma'fiya olamiga tegishli insonlargina tushuna oladigan so'zdir [2].

Xuddi shunday o'zbek tilida ham madaniy kontekstga xos kundalik atama va iboralarning singdirilishi hikoyani boyitib, tomoshabinni o'ziga jalb qiladi. Ushbu kontekstlarda tilning moslashuvi rasmiy va norasmiy tildan foydalanish o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sirni ta'kidlaydi va jinoyat lingvistik elementlarning reklama va suhbat uslublariga qanday qilib muammosiz birlashtirilishi mumkinligini ko'rsatadi.

Ushbu kontekstlarda tilning moslashuvi rasmiy va norasmiy tildan foydalanish o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sirni ta'kidlaydi va jinoiy lingvistik elementlarning reklama va nutq uslublariga qanday qilib muammosiz birlashtirilishi mumkinligini ko'rsatadi. Bunday integratsiya nafaqat muloqotning boyligini oshiradi, balki tilning ijtimoiy o'zgarishlar va tendentsiyalarga javob beradigan rivojlanish xususiyatini ham aks ettiradi. O'zbek reklama va nutq uslublarida jinoiy lingvistik

elementlar muloqot to'qimalariga murakkab tarzda to'qilgan bo'lib, madaniy va ijtimoiy kontekstni aks ettiradi. O'zbek tilining funksional uslublari, ayniqsa, so'zlashuv uslubi og'zaki va yozma nutqning kundalik muloqotdagi o'rnini ta'kidlaydi [5]. Reklama matnlarida lug'at va ifoda ko'pincha murakkab bo'lib, adabiy va so'zlashuv tilining elementlarini o'z ichiga oladi [3]. Bu ikkilik yozuvchilar va ma'ruzachilarga tilni rasmiy nutq va kundalik muloqot o'rtasida ko'prik sifatida ishlatib, bir necha darajalarda o'z auditoriyalari bilan bog'lanish imkonini beradi. Bu uslublarda jinoiy lingvistik elementlarning mavjudligi hikoyaga teranlik va o'ziga xoslik qo'shibgina qolmay, balki jinoyat va huquqiy masalalarga nisbatan ijtimoiy munosabatlarning ko'zgusi bo'lib ham xizmat qiladi. Bu elementlarni o'rganib, tilshunoslar o'yin jarayonida madaniy va lingvistik dinamika haqida tushunchaga ega bo'lishi va o'zbek kontekstida tilni o'rganishni yanada boyitishi mumkin.

Keling bir qancha yaxshi maslahatlar va eng yaxshi amaliyotlar bilan ingliz va o'zbek tillarida kriminallingvistik birliklarning uslubiy xoslanishini yaxshi tushunib olamiz. Avvalo quydagilarga e'tibor beramiz: Kontekstdagi farqlarni tushunish - Ingliz va o'zbek tillarining stilistik xususiyatlarini jinoyat tilshunosligi kontekstida tahlil qilishda tildan foydalanishga ta'sir etuvchi madaniy va kontekstual nuanslarni tan olish juda muhimdir. Masalan, ingliz tilidagi ayrim idiomatik iboralar yoki jargon atamalarining o'zbek tilida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentlari bo'lmasligi mumkin, bu esa matnlarni izohlashga ta'sir qilishi mumkin. Consult Expert Insights and Research - Jinoiy tilshunoslik va ikki tilli stilistika sohasida akademik tadqiqotlar va ekspert xulosalari bilan shug'ullaning. Bu sizning tahlilingiz uchun qimmatli istiqbollar va metodologiyalarni taqdim etishi mumkin. Tillardagi stilistik farqlarni o'rganadigan tadqiqotlarni qidiring va ularning natijalarini ishingizda qo'llang. Masalan, sud-tibbiy tilshunoslik bo'yicha nashrlar huquqiy yoki jinoiy kontekstlarga tegishli stilistik xususiyatlar haqida tushuncha berishi mumkin. Til evolyutsiyasi va o'zgarishiga moslashish - Ingliz va o'zbek tillari vaqt o'tishi bilan ijtimoiy, texnologik va madaniy omillar ta'sirida o'zgarishlar va evolyutsiyaga duchor bo'ladi. Misol uchun, raqamli aloqaning

o'sishi har ikki tilda zamonaviy tahlillarda hisobga olinishi kerak bo'lgan yangi jargon va iboralarni kiritdi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek tillarida jinoyat tilshunosligining stilistik xususiyatlarining qiyosiy tahlili ushbu elementlarning muloqotning turli shakllarida, jumladan, badiiy, publitsistik va so'zlashuv uslublarida namoyon bo'lishining murakkab usullarini ko'rsatadi. Ikkala til ham o'zlarining adabiy matnlarida o'ziga xos xususiyatlarni namoyish etadi, bu jinoyat tilshunosligi hikoyaning chuqurligi va xarakter rivojlanishini qanday boyitishini ko'rsatadi.

Adabiyotlar

1. Abdujabbarova D. O. Ingliz va o'zbek tillarida leksik-sintaktik stilistik uslublarning qiyosiy tahlili. Journal of universal science research. – B. 50-54.
2. Abdulla Qodiriy. O'tgan kunlar. – Toshkent: O'zdamnashr, 2007. – 312 b.
3. Axmadjonova Sh. T. Ingliz va o'zbek tillarida publitsistik (ommabop) uslubning o'ziga xos xususiyatlari. Miasto przyszłości Kielce. 2022. – B. 126-128.
4. Mario Puzo. The Godfather. – Chicago: 1969. – 446 p.
5. Zaynalova N. T. O'zbek va ingliz tillarida so'zlashuv nutqining xususiyatlari. Ilm-fan va innovatsiya ilmiy-amaliy konferensiyasi. – Toshkent: 2023. – B. 78-79.